

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.26>

УДК 368.5 (477)

Л. О. Вдовенко,

д. е. н, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6283-2385>

В. В. Слободянюк,

аспірант, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7930-4506>

П. Г. Терлецький,

аспірант, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2116-1152>

ФОРМУВАННЯ УМОВ БЕЗПЕЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

L. Vdovenko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University*

V. Slobodyanuk,

Postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

P. Terletskyi,

Postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

FORMATION OF CONDITIONS FOR SAFE ENTREPRENEURSHIP IN AGRARIAN BUSINESS

Статтю присвячено оцінці тенденцій в галузі сільського господарства та ролі малих підприємств в розвитку аграрного бізнесу. В умовах нестабільності та невизначеності економічного середовища сільськогосподарське виробництво зі специфічними особливостями ведення бізнесу потребує діяльності результативних підприємств, що характеризуються гнучкістю, мобільністю, високою маневреністю та можливістю швидкого реагування на виклики сьогодення і внесення змін у підприємницьку діяльність за потребою часу. Занепад сільських територій є небезпечною тенденцією розвитку аграрного сектора загалом, яка посилюється в умовах воєнного стану, тому зростання підприємницької активності малих підприємств на селі пов'язуємо із вирішенням соціально-економічних проблем регіонального розвитку. Здійснено оцінку основних показників розвитку галузі сільського господарства та результативної діяльності малих підприємств в аграрному бізнесі.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язуємо із підтримкою функціонування малого бізнесу на основі запроваджених ініціатив державної підтримки власного бізнесу, програм доступних кредитних ресурсів та активізації залучення зовнішнього фінансування для відродження села і розвитку сільських територій.

The article is devoted to the assessment of trends in the field of agriculture and the role of small enterprises in the development of agrarian business. In the conditions of instability and uncertainty of the economic environment, agricultural production with specific features of doing business requires the activity of effective enterprises, which are characterized by flexibility, mobility, high maneuverability and the ability to quickly respond to today's challenges and make changes in business activities as needed. The decline of rural areas is a dangerous trend in the development of the agrarian sector in general, which intensifies in the conditions of martial law, therefore we associate the growth of entrepreneurial activity of small enterprises in the countryside with the solution of socio-economic

problems of regional development. The assessment of the main indicators of the development of the agricultural industry and the effective activity of small enterprises in agrarian business was carried out.

The advantages of small enterprises are analyzed. The effectiveness of the implemented state business development program is characterized. It was concluded that in the post-war period, Ukraine faces the task of developing a competitive agrarian business, which is based on the effective activity of small enterprises, the creation of new jobs, and the solution of social and economic problems. Post-war development in the direction of European integration, the agrarian sector is aimed at maximizing the profitability of agrarian business and the efficiency of its enterprises.

We associate the prospects of further scientific research with supporting the functioning of small businesses on the basis of the introduced initiatives of state support for own businesses, programs of available credit resources, and the activation of the attraction of external financing for the revival of the village and the development of rural areas.

The strategic goals of state policy in conditions of uncertainty and economic instability are to strengthen the security and growth of the economic potential of all enterprises, the activation of entrepreneurial activity in rural areas under the conditions of equal access to the state support program (the presence of a transparent support mechanism and control over the use of funds) and sources of financing (including external) with the allocation of village revitalization and development of rural areas.

Ключові слова: *мале підприємство, аграрний бізнес, фінансові результати, прибутковість, обсяги виробництва, кредитні ресурси, державна програма підтримки, конкурентне середовище*

Keywords: *small enterprise, agrarian business, financial results, profitability, production volumes, credit resources, state support program, competitive environment*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування ефективного конкурентного середовища в галузі сільського господарства неможливе без діяльності малих підприємств, які характеризуються гнучкістю, мобільністю, можливістю швидкого пристосування до змін в економічному середовищі їх функціонування. Незважаючи на стабільне економічне зростання вітчизняного аграрного сектору загалом, проблема продовольчого забезпечення залишається актуальною як на національному, так і світовому рівнях і ще більше активізувалась після повномасштабного вторгнення росії, що окреслило ключову роль малих підприємств як суб'єктів підприємництва, що забезпечують економічне зростання та розв'язання соціально-економічних проблем села та сільських територій.

Їх успішне функціонування створює сприятливі умови для розвитку економіки: посилюється конкуренція, створюються додаткові робочі місця, підвищується експортний потенціал, краще використовуються місцеві сировинні ресурси. Великого значення набуває здатність суб'єктів малого та середнього бізнесу розширювати сферу застосування праці, створювати не тільки нові можливості для працевлаштування, а й для розширення підприємницької діяльності населення, сфери прикладання його творчих сил і використання вільних виробничих потужностей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам малих підприємств у сільському господарстві присвячені праці Н. Виговської [13], О. Гальцової [10], Ю. Лупенка [10], Т. Яворської [1] та інших. Враховуючи попередні напрацювання, залишаються актуальними проблеми активізації підприємницької активності аграрного бізнесу на сільських територіях, тому є потреба розширення і поглиблення досліджень в цьому напрямку.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати сучасні тенденції в галузі сільського господарства та визначити роль малих підприємств в розвитку агробізнесу на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі ринкових відносин мале підприємництво має низку конкурентних порівняльних переваг: оперативно реагує на зміну ринкової кон'юнктури з відповідною гнучкістю; визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового внутрішнього продукту; оптимальне для заповнення малоефективних для великого бізнесу економічних ніш; виконує важливу функцію пом'якшення соціальної напруги в суспільстві через забезпечення зайнятості населення; орієнтоване на прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу та впровадження результатів його діяльності у виробництво; забезпечує активізацію інноваційних процесів і ефективних інновацій; поширює демократичні принципи в економічних відносинах. Також їхніми перевагами слід вважати: сприяння конкуренції та протистояння монополістичним тенденціям; задоволення специфічних потреб споживачів; пом'якшення наслідків економічної кризи [2].

Сектор малого і середнього бізнесу зберігає ключове соціально-економічне значення в Україні, забезпечуючи зайнятість близько 75% найманих працівників та генеруючи 60% обсягу реалізованої продукції, причому позиції таких компаній зміцнюються порівняно з великими [3, с. 46].

Галузь сільського господарства залишається пріоритетною для економіки, особливо в умовах воєнного стану в Україні, питання продовольчої безпеки стає ключовим викликом через неможливість здійснення сільськогосподарського виробництва на окремих територіях. Активну роль при цьому відіграють суб'єкти малого бізнесу із зростаючим сегментом в даній галузі, які в силу притаманних рис, сприяли регіональному розвитку та продовжують забезпечувати внутрішній попит населення на сільськогосподарську продукцію в цей складний час.

Важливим аспектом впливу малого бізнесу на регіональний розвиток є вирішення проблеми рівномірного розподілу підприємницьких структур, пов'язаних із задоволенням платоспроможного попиту населення [4].

Аналізуючи стан галузі сільського господарства до повномасштабного вторгнення росії, слід відмітити позитивні тенденції її розвитку в Україні та у Вінницькій області, зокрема.

Так, обсяг продукції сільського господарства підприємств України в 2021 р. (484101,0 млн грн.) зріс в 1,22 раза проти 2020 р. (395717,7 млн грн.), в т. ч. обсяг продукції сільського господарства фермерських господарств в 2021 р. (90259,5 млн грн.) зріс в 1,37 раза проти 2020 р. (65771,8 млн грн.) [5].

Також за цей період зріс обсяг виробленої продукції сільського господарства на одну особу підприємствами України: в 2021 р. він становив 11700 грн. проти 9479 грн. в 2020 р. або зріс в 1,23 раза.

Аграрний сектор Вінницької області займає лідируючі позиції серед інших регіонів (2021 Р.): 8,3% - частка у загальному виробництві продукції сільського господарства та 1-і місця – в загальному її виробництві, у виробництві продукції рослинництва (7,2%) та тваринництва (13,2%) [5].

В 2021 році в Україні мали сільськогосподарські угіддя 39301 підприємств, в т. ч. у Вінницькій області – 2524 підприємств або 6,4% до загальної кількості по Україні.

В Україні в 2021 р. індекс продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій становив 116,4% до попереднього року, тоді як у Вінницькій області - 122,1%. Індекс продукції сільського господарства підприємств в Україні за цей же період становив - 122,3%, у Вінницькій області - 129,1% [5].

Впродовж 2019-2021 рр. спостерігаємо зростання обсягів продукції сільського господарства в цілому по Україні та у Вінницькій області, значення показника «продукція сільського господарства у розрахунку на 1 особу населення» у Вінницькій області за цей період перевищує даний показник по Україні у середньому в 2,24 раза (таблиця 1).

Таблиця 1. Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства підприємств (у постійних цінах 2016 р.)

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2019 р. (+;-)
Обсяги виробництва продукції сільського господарства, млн грн.: - Україна	449806,3	395717,7	484101,0	34294,7
- Вінницька область	42411,8	35169,1	45409,3	2997,5
у % до загального обсягу по Україні	9,4	8,9	9,4	-
Продукція сільського господарства у розрахунку на 1 особу населення, грн.: - Україна	16203	14663	17221	1018
- Вінницька область	36814	31672	39141	2327

Джерело: розраховано авторами на основі [5]

Впродовж 2019-2021 рр. частка підприємств Вінницької області в продукції сільського господарства України становить у середньому 9,2%.

Аналогічно впродовж 2019-2021 рр. спостерігаємо зростання обсягів продукції сільського господарства фермерських господарств України та Вінницької області, зокрема, в 1,14 та 1,18 раза відповідно. Частка продукції сільського господарства фермерських господарств Вінницької області в загальному обсязі по Україні становить в середньому 7,4% (таблиця 2).

Таблиця 2. Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства фермерських господарств

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2019 р. (+;-)
Обсяги виробництва продукції сільського господарства, млн. грн.: - Україна	79059,0	65771,8	90259,5	11200,5
- Вінницька область	5937,9	4609,5	7048,7	1110,8
у % до загального обсягу по Україні	7,5	7,0	7,8	0,3 в. п.

Джерело: розраховано авторами на основі [5]

Аналізуючи діяльність підприємств галузі сільського господарства в розрізі великих, середніх, малих і мікропідприємств, то слід відмітити важливу роль і місце саме малих підприємств, частка яких у Вінницькій області є лівовою (94,0% в 2021 р.). Серед 9445 малих підприємств Вінницькій області (2021 р.) – 2671 (28,3%) із них – здійснюють свою діяльність в сфері сільського, лісового та рибного господарства (рис. 1).

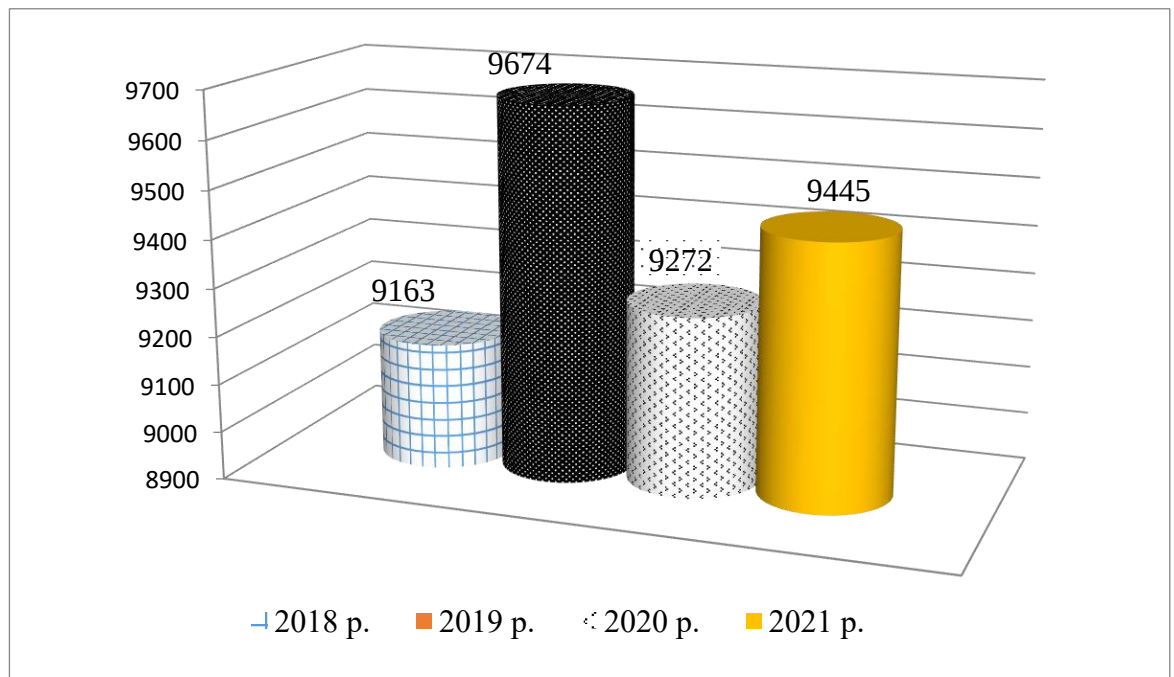

Рис.1. Динаміка кількості малих підприємств Вінницької області

Джерело: складено на основі [6]

Галузева специфіка сільського господарства зумовлює особливості реалізації економічного потенціалу малих підприємств, ефективність використання якого визначається системою управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва, а також державною політикою підтримки в умовах невизначності та нестабільності зовнішнього середовища функціонування.

Відтворення потенціалу малого сільськогосподарського підприємництва означає відновлення ресурсів і їх можливостей у постійно мінливих пропорціях, які залежать від фінансового стану господарюючого суб'єкта, стратегії і тактики його розвитку, кон'юнктури ринку, стадії

економічного циклу (криза, спад, поживлення або підйом) та ін. У цілому стан потенціалу малого сільськогосподарського підприємництва залежать від спрямованості економічної політики держави, досягнутого рівня розвитку національного господарства, сформованого конкурентного середовища [7].

Нині в умовах нестабільності економічного середовища зростає роль здійснення суб'єктами аграрного бізнесу ефективної фінансової політики, націленої на пошук джерел фінансування з метою утримання на належному рівні прибутковості сільськогосподарської діяльності.

Фінансова політика повинна бути оптимальною для впровадження на підприємстві, раціональною у використанні, ефективною для забезпечення фінансової стабільності та ефективною з точки зору результатів, які базуються на: максимальному прибутку та мінімальному ризику [8].

Аналізуючи фінансові результати діяльності підприємств Вінницької області, слід відмітити, що прибутковими в 2022 р. є 72,5% малих підприємств (в 2021 р. 76,8%), у галузі сільського, лісового та рибного господарства частка прибуткових малих підприємств в 2022 р. становила 82,2% (в 2021 р.- 91,1%) і була вищою в порівнянні з великими, середніми та мікропідприємствами та в порівнянні з іншими видами економічної діяльності [6].

Довгий час одним із стримуючих чинників підприємницької активності суб'єктів аграрного бізнесу, зокрема малих підприємств, є обмеженість доступу до кредитних ресурсів через сприйняття їх банківськими установами як підприємств підвищеного ризику, що передбачає відповідно високі процентні ставки за користування кредитами та обов'язковість забезпечення надійної застави, якої у більшості з них немає.

Разом з тим, слід зауважити, що в останні роки державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» відкрила доступ до фінансування саме для таких підприємств. Кредитний портфель у програмі став якісний та добре диверсифікованим. Синергія програми із портфельними гарантіями значно розширила доступ клієнтів до кредитування.

Впродовж повномасштабної війни програма «Доступні кредити 5-7-9%» стала основним рушієм кредитування. Позики за програмою вже становлять близько 40% чистого корпоративного портфеля у гривні. Із 24 лютого 2022 року до грудня 2023 року банками за програмою було укладено близько 42 тисяч договорів на суму понад 167 млрд грн.[9, с. 29].

Фокус державних програм на кредитуванні малих та середніх підприємств сприяв зростанню ролі цього сегмента – він становить вже понад 56% чистого гривневого портфеля кредитів бізнесу. Чверть із них – кредити компаніям, що не належать до бізнес-груп. Активне кредитування невеликого бізнесу знижує концентрацію банківських балансів та зменшує ризики. Протягом останніх чотирьох років частка позик до 50 млн грн зросла із 34% до 41%. Однак черговий перегляд дизайну програми «Доступні кредити 5-7-9%» у вересні сповільнив її нарощення. Програма відтепер передбачає вищі ставки для позик на поповнення обігових коштів, а низькі ставки зберігаються для інвестиційних кредитів та підприємств у зоні високого воєнного ризику [9].

З часом структура державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» значно ускладнилася, а початковий фокус програми втрачено. Відновлення економіки, поліпшення фінансових показників бізнесу, а також жорстка обмеженість бюджетних ресурсів обумовлюють потребу знову звузити фокус програми задля підтримки малого і середнього бізнесу та вразливих до безпекових ризиків підприємств в сільському господарстві.

Додатковим стимулом до здешевлення кредитних ресурсів через механізм кращої забезпеченості кредиту може стати надання з боку міжнародних фінансових організацій кредитних гарантій банкам, що кредитують малий і середній бізнес. Розвиток зовнішнього фінансування українських малих і середніх компаній є одночасно новою можливістю та викликом для учасників кредитного процесу, який вимагає виважених рішень та високого рівня довіри, звітності та інформаційної прозорості, що можливі

за умов проактивної державної участі в формуванні найкращих умов для вільного та безпечного підприємництва [3].

Поліпшення доступу до фінансування вимагає конкурентоспроможного, відкритого і децентралізованого ринку кредитів, де чільні позиції за суб'єктами приватного сектору. Потрібна ефективна СКГ для сектору, кредитна кооперація, ефективна система державного кредитування і конкурентоспроможний ринок банківського фінансування, де інтервенції від фінансово-кредитних установ мають прозорий характер і не спотворюють ринкову рівновагу [10].

На думку Гальцової О.Л. [11, с. 244], «малому підприємству треба надати фінансові пільги, передусім щодо оподаткування, зниження податкових ставок і бази оподаткування, а також у сфері кредитних відносин, надання безвідсоткових позик на реалізацію пріоритетних науково-технічних розробок».

Збільшення інвестиційної активності в аграрному секторі економіки позитивно впливає на економічний розвиток країни як в цілому та окремих секторів, зокрема. Забезпечення стабільного розвитку інвестиційних процесів можливий за умови його інноваційного наповнення, що підвищить інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств [12].

Вважаємо, що позитивними тенденціями останніх років щодо підтримки державою розвитку малого бізнесу є запровадження урядових програм на створення власної справи: Грантова програма з компенсації створення садів (дозволяє залучити від 140 тис. до 400 тис. грн за гектар. Площа території саду має бути від 1 до 25 га) та Грантова програма з компенсації вартості теплиць, що спрямовані на створення нових робочих місць в сільській місцевості.

З липня 2022 р. було започатковано грантові програми «Е-робота», що надала можливість розпочати власну справу або розвивати існуючий бізнес на грантові кошти. Визначається низка переваг фінансування таких проектів, наприклад, зручність, наявність інформаційно-консультаційної

підтримки, швидкість та оперативність, оскільки процес подання грантової заявки відбувається через єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія». Однак є низка проблем, з якими стикаються суб'єкти малого та середнього підприємництва при подачі заявок на грантові кошти та їх освоєнням. Вони пов'язані з необхідністю дофінансування грантових проєктів, недотриманням термінів започаткування бізнесу, потребою зміни контрагентів [13].

Нині, перед Україною стоїть завдання докласти всіх зусиль для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малих і середніх підприємств у майбутньому, керуючись принципами кращих міжнародних практик. Вже зараз повинні формуватися стратегічні напрями спрямовані на переорієнтацію економіки за напрямом створення продукції з високою доданою вартістю, відновлення та пошук нових ринків збуту, приведення діяльності МСП до стандартів ЄС... Для забезпечення сталості та інклюзивності функціонування МСП слід сформулювати заходи системної державної стратегічної політики, які сприятимуть забезпеченню сталого та інклюзивного розвитку МСП у повоєнний період. Сюди можна віднести створення сприятливого бізнес-середовища, стимулювання споживчого попиту, різноманітні форми допомоги МСП для створення нових робочих місць, підтримка освіти і фінансової грамотності, сприяння поверненню трудових ресурсів, відбудова та розвиток критичної інфраструктури і т. ін. Визначення європейського цивілізаційного вектора пріоритетом стратегічного розвитку надає можливість Україні розраховувати також і на потужну зовнішню підтримку [14].

Висновки. Розвиток аграрного бізнесу є одним з головних пріоритетів економічного зростання та розв'язання соціально-економічних проблем села та сільських територій, а малі підприємства мають відігравати ключову роль у цьому процесі. Активізацію підприємницької активності на селі пов'язуємо з можливістю його відродження та розвитком сільських територій.

Післявоєнний розвиток в напрямку євроінтеграції, аграрний сектор націлюватиме на максимізацію прибутковості аграрного бізнесу та ефективності діяльності його підприємств. Незважаючи на існуючі стримуючі чинники активізації підприємництва на сільських територіях, саме малі підприємства є найбільш прибутковими серед інших підприємств і потребують суттєвої державної підтримки, спрямованої на вирішення, перш за все, фінансових проблем.

Стратегічними цілями державної політики в умовах невизначеності та економічної нестабільності є зміцнення безпеки, створення умов зростання економічного потенціалу підприємств, активізації підприємницької активності на селі за рівного доступу до програм державної підтримки (наявність прозорого їх механізму і контролю за використанням коштів) та джерел фінансування (включаючи зовнішні) з метою відродження села і розвитку сільських територій.

Література

1. Яворська Т. І.. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика: *монографія* / Яворська Т.І. К. : ННЦ ІАЕ, 2012. 405 с.
2. Гуторов А. О. Виробнича типізація сільськогосподарських підприємств у системі інтеграційних відносин. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. Вип. 162. С. 130-138. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2015_162_18 (дата звернення: 08. 02. 2024 р.)
3. Корнилюк Р. В., Корнилюк А. В. Фінансування малого та середнього бізнесу: тенденції, можливості, ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С.43-50.
4. Збарський В.К. Збарська А.В. Розвиток малого підприємництва в Черкаській області. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: «Економічні науки». 2017. Вип. 25. Ч. 1. С. 142-146.

5. Статистичний збірник «Сільське господарство України. 2021» URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm (дата звернення: 08. 02. 2024 р.).

6. Статистичний збірник «Діяльність підприємств» / За ред. С. В. Рибалко. 2023. Головне управління статистики у Вінницькій області. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/arhiv2022.html#> (дата звернення: 11. 02. 2024 р.).

7. Полковниченко С.О., Козловська С.М. Реалізація потенціалу малого підприємництва в сільському господарстві України. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 18. с. 183. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/25.pdf (дата звернення: 08.02. 2024 р.).

8. Polova O. Enterprise financial policy. *Norwegian Journal of development of the International Science* (ISSN 3453-9875). VOL.3. № 42. 2020. С. 28-34.

9. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7 (дата звернення: 08.02. 2024 р.).

10. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Система кредитних гарантій як інструмент збільшення фінансування малих і середніх аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С.6-18.

11. Гальцова О.Л. Малий бізнес: стан та перспективи розвитку в агропромисловому комплексі. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2013. № 2 (71). С. 243-248.

12. Aleskerova Y., Titenko Zoia, Skrypnyk H. & Grytsyna O. Modeling the level of investment attractiveness of the agrarian economy sector. *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*. December 2020. Vol. 31, № 4, pp. 647-653.

13. Виговська Н. Г., Легенчук С. Ф., Цисар О.В., Оцінка державної фінансової підтримки малого бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2024. №1. URL : <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2874/2910> (дата звернення: 12.02. 2024 р.).

14. Самофатова В. А. Забезпечення сталості та інклюзивності розвитку малого та середнього підприємництва в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2596/2514> (дата звернення: 08.02. 2024 р.).

References

1. Yavorska, T. (2012), *Malyi biznes u silskomu hospodarstvi: teoriya i praktyka* [Small business in agriculture: theory and practice], NRC IAE, Kyiv, Ukraine.
2. Gutorov, A.O. (2015), “Production typification of agricultural enterprises in the system of integration relations”, *Visnyk Harkivskogo nacionalnogo tehnicznego universytetu silskogo gospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 162, pp. 130-138, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2015_162_18 (Accessed 8.02. 2023).
3. Kornilyuk, R.V., & Kornilyuk, A.V. (2017), “Financing of small and medium business: trends, opportunities, risks“, *Investytsii: praktyka ta docvid*, vol. 24, pp. 43-50.
4. Zbarsky, V.K. & Zbarska, A.V. (2017), “Development of small business in Cherkasy region“, *Naukovyj visnyk Hersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria «Ekonomichni nauky»*, vol. 25, 1, pp. 142-146.
5. State Statistics Service of Ukraine (2021), “Statistical collection "Agriculture of Ukraine”, available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm (Accessed 8.02. 2023).
6. Main Department of Statistics in Vinnytsia region (2023), “Statistical collection "Activities of enterprises”, available at: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/arhiv2022.html#> (Accessed 11.02. 2023).
7. Polkovnychenko, S. O. & Kozlovska, S. M. (2018), “Realization of the potential of small entrepreneurship in the agriculture of Ukraine“, *Ekonomika i*

suspilstvo, vol. 18, p. 183, available at:
https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/25.pdf. (Accessed 8.02. 2023).

8. Polova, O. (2020), "Enterprise financial policy". *Norwegian Journal of development of the International Science*, vol. 3, 42, pp. 28-34.

9. National Bank of Ukraine (2023), "Report on financial stability", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7 (Accessed 8.02. 2023).

10. Lupenko, Yu. O. & Andros, S. V. (2021), "The system of credit guarantees as a tool for increasing the financing of small and medium-sized agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 6-18.

11. Galtsova, O. L. (2013), "Small business: state and prospects of development in the agro-industrial complex", *Derzhava ta regiony*, Seria: *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 2 (71), pp. 243-248.

12. Aleskerova, Y., Titenko, Z., Skrypnyk, H., & Grytsyna, O. (2020), "Modeling the Level of Investment attractiveness of the agrarian economy sector", *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*, vol. 31, 4, pp. 647- 653.

13. Vygovska, N. G., Legenchuk, S.F. & Cysar, O.V. (2024), "Assessment of state financial support for small businesses in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 1, available at:
<https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2874/2910> (Accessed 12.02. 2023).

14. Samofatov, V. A. (2023), "Ensuring the stability and inclusiveness of the development of small and medium-sized enterprises in the wartime period", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 53, available at:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2596/2514> (Accessed 8.02. 2023).

Стаття надійшла до редакції 14.02.2024 р.